

Stockholms stads stödmaterial för ämnet svenska som andraspråk och dess organisation

Detta stödmaterial är tänkt att ge skolledningar och lärare stöd i planering och organisation av svenska som andraspråksämnet samt stöd i hur man kan tänka kring beslut för vilka elever som är i behov av att följa kursplanen i svenska som andraspråk.

I rapporten *Svenska som andraspråk i praktiken 470* (Skolverket 2018) framgår det att utbildningen i svenska som andraspråk inte är likvärdig och att den inte alltid utgår ifrån elevernas behov. Enligt rapporten råder det skilda uppfattningar om vilka elever som är i behov av att läsa svenska som andraspråk och vad som avgör att en elev läser ämnet. Rapporten uppmärksammar även att det ofta saknas en levande diskussion och en samsyn om organisation och undervisning på skolorna kring ämnet. I samma rapport synliggörs att styrdokumentet inte ger tillräckligt stöd för huvudman och rektor kring ämnet svenska som andraspråk, samtidigt som de betonar huvudmans och rektors ansvar för att undervisningen är likvärdig och möter elevernas behov.

I grundskolan och grundsärskolan finns två likvärdiga svenskämnen, svenska och svenska som andraspråk, med samma timplan. Betyg i svenska som andraspråk ger samma behörighet som svenska att söka in till gymnasieskolan och eftergymnasiala studier.

Eleven följer antingen kursplanen för ämnet svenska eller kursplanen för ämnet svenska som andraspråk. Man kan inte läsa en blandning av de båda kursplanerna. Elev och vårdnadshavare ska vara informerade om vilken kursplan eleven följer och vilket ämne eleven får betyg i.

Vilka elever ska läsa svenska som andraspråk?

Av 5 kap 14 § skolförordningen (2011:185) följer:

14 § Undervisning i svenska som andraspråk ska, om det behövs, anordnas för

1. elever som har ett annat språk än svenska som modersmål,
2. elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet, och
3. invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en vårdnadshavare.

Rektorn beslutar om undervisning i svenska som andraspråk för en elev.

Vägledande tolkning av lagtexten ovan

I den första gruppen, *"elever som har ett annat språk än svenska som modersmål"* finns dels de nyanlända eleverna, dels ett stort antal elever som är födda i Sverige och som talar ett annat modersmål än svenska i hemmet.

I den andra gruppen, *"elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet"* finns elever med svenska som modersmål och som haft sin huvudsakliga undervisning på ett annat språk i ett annat land.

I den tredje gruppen, *"invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en vårdnadshavare"* kan det finnas elever som trots att de anser att svenska är deras starkaste språk är i behov av undervisning i svenska som andraspråk.

Elever som räknas in i någon av ovanstående grupper har *rätt till* att läsa svenska som andraspråk *om de har behov*. Rektor bör säkerställa alla elever får läsa det ämne som bäst möter deras behov och att bedömningen av vilket ämne eleven ska läsa sker på likvärdiga grunder på skolan.

Skolförordningen ger inget svar på hur länge en elev ska följa kursplanen i svenska som andraspråk eller på vilka grunder det är möjligt att avgöra om en elev ska byta från svenska som andraspråk till svenska. Det som avgör är därmed *"om det behövs"* vilket innebär att rektor är ansvarig för att ta reda på om elevens språkutveckling gagnas bäst av att följa kursplanen i svenska som andraspråk eller kursplanen i svenska.

Hur kan rektor besluta om en elev ska läsa svenska som andraspråk?

Det är varje enskild elevs behov som avgör om eleven ska följa undervisning i svenska som andraspråk. Beslutet om undervisning i svenska som andraspråk ska alltid fattas på individnivå och det är ett rektorsbeslut. Rektor kan inte ta ett generellt beslut och låta alla elever på en skola läsa svenska som andraspråk och rektor kan inte heller låta vårdnadshavare avgöra vilket svenskämne eleven ska läsa. Det innebär inte heller att rektor ska bedöma elevernas språkutveckling utan skolan bör ha rutiner som möjliggör att alla elever blir bedömda utifrån samma grunder av lärare med svenska som andraspråkskompetens så att rektor har underlag för beslut.

Underlagen syftar till att synliggöra elevens språkliga nivå och dessa kan bestå av dokumentation av bedömda elevarbeten, samtal med eleven och observation av elevens prestationer under lektionstid.

Hur länge ska en elev läsa svenska som andraspråk?

Det tar tid att lära sig språk. I de tidiga åldrarna kan det gå fort att lära sig ett andraspråk som fungerar i vardagliga sammanhang, men för att utveckla ett andraspråk som krävs för att kunna följa med i skolans ämnesundervisning kan det enligt forskning ta från fem till sju år att utveckla ett skolspråk som fungerar för skolframgång (Thomas och Collier 2002). Det kan vara lätt att dra förhastade slutsatser om en elevs förståelse i svenska utifrån vardagskommunikation. För att göra en professionell bedömning av elevens språknivå krävs oftast en lärare med utbildning i svenska som andraspråk.

Beslut om vilket ämne en elev ska läsa ska alltid göras individuellt. Ett riktmärke kan dock vara att beslut omprövas vid studieövergångar, såvida det inte är uppenbart att eleven vid annan tidpunkt utvecklat ett avancerat andraspråk som är tillräckligt för att med full potential klara ämnesundervisningen.

Vilka bedömningsstöd kan användas som underlag för beslut?

För att elever med liknande behov och samma kunskapsnivå ska bli bedömda och få den undervisning de har rätt till på ett likvärdigt sätt behöver skolan ha en levande diskussion och en samsyn kring vilka bedömningsunderlag som används på skolan.

Nedan följer förslag på olika bedömningsstöd:

I förskoleklass:

Språkdomäner – kartläggning av elevens språkanvändning i förskoleklass, redan från start (Bilaga 2).

Hitta språket – obligatoriskt kartläggningsmaterial i förskoleklass (Skolverket).

En modersmåls lärare kan vara förskolläraren behjälplig i att utröna om elevens språkförmåga skiljer sig mellan första- och andraspråket och om eleven kan vara i behov av undervisning i svenska som andraspråk.

Länk till Skolverkets bedömningsstöd *Hitta språket*

<https://www.skolverket.se/undervisning/forskoleklassen/kartlaggning-i-forskoleklassen#h-Hittaspraket>

I åk 1-9:**Bedömningsstöd i andraspråkutveckling:**

Bygga svenska – bedömningsstöd för nyanlända elevers språkutveckling (Skolverket).

Bygga svenska är framtaget som stöd för lärare i bedömningen av nyanlända och flerspråkiga elevers språkutveckling, från nybörjarnivå till avancerad nivå. Bedömningsmodellen utgörs av åldersrelaterade beskrivningar av elevens språkliga utveckling i fem steg. Bedömningen ska ske kontinuerligt i den ordinarie undervisningen.

Bygga svenska rekommenderas att användas som underlag för beslut. Att en elev befinner sig på *Steg 5 Med ett avancerat språk* i *Bygga svenska* kan indikera att eleven inte längre har ett behov av undervisning i svenska som andraspråk.

Länk till Skolverkets bedömningsportal med *Bygga svenska*

<https://bp.skolverket.se/web/nyanlandaelever>

Bedömningsstöd i ämnena svenska och svenska som andraspråk:

Nya språket lyfter – diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för åk 1-6 (Skolverket).

Materialets syfte är att stödja lärarens bedömning av:

- Elevens kunskapsutveckling i förhållande till de båda ämnens syften och kunskapskrav.
- Elevens förkunskaper och vad som behöver utvecklas inom det aktuella kunskapsområdet.

Länk till Skolverkets bedömningsstöd *Nya språket lyfter*

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovriga-trycksaker/2016/nya-spraket-lyfter---diagnosmaterial-i-svenska-och-svenska-som-andrasprak>

Språket på väg – bedömningsstöd i årskurs 7-9 (Skolverket).

Språket på väg är ett kartläggningsmaterial som är tänkt att användas av lärare i svenska och svenska som andraspråk som undervisar i grundskolans årskurs 7–9, gärna i samarbete med modersmåls lärare. Materialet ska vara ett stöd för bedömning av i vilken utsträckning eleverna uppfyller kunskapskraven för årskurs 9 och utgår från kursplanerna i de båda svenskämnen.

Länk till Skolverkets bedömningsstöd *Språket på väg*

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/bedomning-i-grundskolan/bedomningsstod-i-amnen-i-grundskolan/bedomningsstod-svenska-svenska-som-andrasprak-grundskolan#h-Spraketpavagbedomningsstodiarskurs79>

Hur kan undervisning i svenska som andraspråk organiseras?

Av kap 5 15 § skolförordningen (2011:185) följer:

15 § Undervisning i svenska som andraspråk ersätter undervisning i svenska. Svenska som andraspråk får därutöver anordnas

1. som språkval i grundskolan och specialskolan,
2. inom ramen för skolans val.

Det är inte reglerat i styrdokumentet hur undervisningen i svenska som andraspråk ska organiseras eftersom det är rektor som beslutar över skolans inre organisation. Organisationen av undervisningen i svenska som andraspråk ska utgå från elevernas ålder och nivå i svenska språket. Rektor behöver kontinuerligt se över organisationen av undervisningen så att den möter behoven hos eleverna.

Nedan följer exempel på olika organisationsmodeller.

Undervisningen i ämnena svenska och svenska som andraspråk:

- är schemalagd parallellt och bedrivs i olika undervisningsgrupper av en svensklärare och en svenska som andraspråkslärare.
- bedrivs i samma undervisningsgrupp av en lärare med dubbel behörighet i svenska och svenska som andraspråk. Denna organisation kräver att läraren kan planera och organisera undervisningen så att båda grupperna får den undervisning som kursplanerna anger.
- bedrivs i samma undervisningsgrupp av två lärare, en med behörighet i svenska och en med behörighet i svenska som andraspråk.
- bedrivs i samma undervisningsgrupp inom klassens ram. Svenska som andraspråkseleverna deltar i svenska som andraspråksundervisning i liten grupp/enskilt ett antal pass i veckan. Denna organisation kräver att lärarna är samspelta och att eleverna under de separerade passen får undervisning i det ämnesspecifika innehåll som skiljer kursplanerna åt.

Vad krävs av läraren som undervisar efter båda kursplanerna samtidigt i klassrummet?

En lärare som undervisar i både svenska och svenska som andraspråk i samma klassrum behöver kunna planera, organisera och genomföra undervisningen så att den tillgodoser båda elevgruppernas behov utifrån respektive kursplan. Ytterligare faktorer har betydelse för att läraren ska klara av att skapa lärandemiljöer för båda grupperna:

- Läraren har kunskaper om vad som gynnar språk-, läs- och skrivutveckling för förstaspråkstalande elever.
- Läraren har kunskaper om vad som gynnar språk-, läs- och skrivutveckling för andraspråkselever.
- Läraren kan planera aktiviteter som gör eleverna aktiva och som möjliggör rikliga tillfällen för kommunikation så att alla elever utvecklas utifrån sina behov.

Finns det nybörjarsvenska eller svenska som andraspråk för nyanlända?

Det finns inget särskilt svenskämne för nyanlända elever. Nyanlända elever läser svenska som andraspråk enligt samma kursplan och bedöms enligt samma kunskapskrav som elever som har varit i Sverige en längre tid eller är födda här. Nyanlända elever kan under högst ett års tid få mer undervisning i svenska som andraspråk än andra elever i samma årskurs, så kallad prioriterad timplan. Beslut om prioriterad timplan ska fattas av rektor om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp/klass som eleven är inskriven i.

Nyanlända elever kan också få en del av sin undervisning i en förberedelseklass. Rektor får besluta om detta för elever som saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. Undervisning i ett ämne i förberedelseklass ska avbrytas så snart eleven har tillräckliga kunskaper i svenska för att på heltid kunna delta i undervisningsgruppen som eleven tillhör. En elev får inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år i enlighet med 3 kap 12 f § skollagen (2010:800).

Ska nyanlända elever göra nationella prov i svenska som andraspråk?

De nationella proven är obligatoriska och utgångspunkten är att alla elever ska göra provet, men det kan finnas skäl att undanta en elev från ett nationellt prov. Det är rektor som beslutar om en elev har särskilda skäl till att undantas från att göra ett nationellt prov helt eller delvis. Ett särskilt skäl kan vara att eleven saknar de kunskaper i svenska språket som krävs för att genomföra provet.

För nyanlända elever som undantas från att göra nationella prov och inte uppnår de kunskaper som krävs för ett godkänt betyg i svenska som andraspråk är rekommendationen att göra en bedömning på elevens språkliga utveckling utifrån *Bygga svenska* så att eleven kan följa sin språkliga utveckling och skolan har underlag för beslutet.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/nationella-prov-i-grundskolan/genomfora-och-bedoma-prov-i-grundskolan#h-Genomforanationellaprovmednyanlandaelever>

Som stöd har grundskoleavdelningen tagit fram dokument som är valfria att använda men som kan vara användbara i skolans organisering av ämnet och som stöd i bedömningen av vilka elever som ska läsa svenska som andraspråk.

I bilagor finns:

Bilaga 1 - Skolans checklista vid beslut om undervisning i svenska som andraspråk.

Bilaga 2 – Kartläggning av elevens språkomäner.

Bilaga 3 – Brev till vårdnadshavare om att barnet läser ämnet svenska som andraspråk. Det innehåller information om beslutet, grund till beslutet och syftet med undervisning i andraspråk.

Bilaga 4 – Beslutsblankett som anger beslut att eleven följer kursplanen i svenska som andraspråk. Rektor kan använda samma blankett för att dokumentera beslut om att elevens behov av att läsa svenska som andraspråk upphör och att eleven ska följa kursplanen i svenska.